

Heidi Tingleff og Gunn Ballangrud

LÆRERVEILEDNING

til

LESEBROA

Innhold

Innledning	3
Målsetting med leseopplæringen	3
Leseflyt	3
Forhold det er viktig å ta hensyn til for å oppnå god leseflyt	4
Om bruken av <i>Lesebroa</i> med arbeidsbok	7
Uglesidene	7
Arbeid med ordklasser og setninger	8
 Kommentarer til de enkelte kapitlene i leseboka og arbeidsboka	11
1. ugleside – side 3 i leseboka	12
Alfabetet, konsonanter, vokaler og diftonger	12
2. ugleside – side 18 i leseboka	14
Lydstridige småord: jeg, meg, deg, seg	14
3. ugleside – side 30 i leseboka	15
Å-lyden skrevet som o	15
4. ugleside – side 40 i leseboka	16
Æ-lyden skrevet som e	16
5. ugleside – side 54 i leseboka	18
O-lyden skrevet som u	18
6. ugleside – side 62 i leseboka	19
Sammensatte ord	19
7. ugleside – side 76 i leseboka	21
Forskjellen mellom kj-lyd og skj-lyd	21
8. ugleside – side 85 i leseboka	22
J-lyden skrevet som j, gj, g, hj	22
9. ugleside – side 95 i leseboka	23
V-lyden skrevet med hv	23
10. ugleside – side 105 i leseboka	24
Enkel og dobbel konsonant	24

Innledning

En bro er en forbindelse mellom to steder. En bro er noe som får ting til å henge sammen. Man kan gå over broa for å komme seg videre på turen dit man skal. Dette er tanker som ligger til grunn for at denne boka er kalt *Lesebroa*.

Tanken med *Lesebroa* er at elever som har knekket lesekoden og som er i gang med leseprosessen, skal få en lesebok som bringer dem videre i leseutviklingen på en god måte. Tanken er å gi elevene en bro av leseerfaring og kunnskaper om skriftspråket som fører dem trygt videre i leseutviklingen.

Lesebroa er en fortsettelse av *Leseboka*. Vi lærer å lese. Men den kan godt brukes uavhengig av denne. Den kan brukes av alle som trenger en systematisk videreføring av begynneropplæringen med tekster som er bevisst valgt med hensyn til vanskenivå og tekstkvalitet. Tekstene har enkelt språk, og det er lagt vekt på å bevisstgjøre elevene på noen språklige prinsipper som ofte forekommer i skriftspråket.

Målsetting med leseopplæringen

Målet med leseopplæringen er at lesing skal bli et redskap for elevene til å tilegne seg informasjon, erfaringer og opplevelser via skreven tekst. For å nå dit, må elevene ha en god grunnleggende leseferdighet. Det vil si at elevene må kunne lese på en flytende måte.

Leseflyt

Leseflyt er bl.a. avhengig av to vesentlige ting:
Lesehastighet og lesenøyaktighet.

Lesehastighet

Med lesehastighet menes den tida elevene bruker på å lese en tekst. Krav til lesehastighet øker med alder. Jo eldre elevene blir, dess mer skal de lese og jo høyere lesehastighet trenger de. Det vil også være slik at samme leser har ulik lesefart på forskjellige tekster. Hun vil lese lett tekst raskere enn vanskelig tekst. Tekst med mange nye ord, vil det ta lengre tid å tilegne seg.

Lesenøyaktighet

Med lesenøyaktighet menes at elevene leser det som faktisk står i teksten på en presis måte – at de leser teksten slik den faktisk står. Mange elever leser mer eller mindre unøyaktig. Vi kan høre det når de leser høyt. Da kan vi bl.a. legge merke til at de leser småord feil. De leser gjerne et ord som ligner på det egentlige ordet enten i betydning eller i utseende av ordet. De kan bomme på grammatiske forhold i ordet. De kan f.eks. lese gutter i stedet for guttene. Dette er svært u hensiktsmessig lesing. Det fører til at elevene må bruke unødig mye tid og tanker på strategier til å kode av teksten – tid og tanker som burde vært frigjort til å tilegne seg innholdet i teksten på en presis måte.

Én strategi som unøyaktige lesere bruker, er å lese ord og tekstdeler om igjen når de oppdager at ordet ikke stemmer med sammenhengen det står i.

En annen strategi er å "gjette" på innholdet av det ordet de leser. Det vil si at de må tenke seg om og lete seg fram til en sannsynlig betydning av ordet ut fra den sammenhengen det står i i teksten. En slik "gjetting" kan føre fram til et mer eller mindre nøyaktig resultat. I tilfeller der gjettingen blir svært unøyaktig, kan det i verste fall føre den videre forståelsen av teksten på ville veier!

En tredje strategi er at leseren ikke korrigerer feillesingene og får store vansker med å forstå det hun leser.

Slike uhensiktsmessige strategier krever tid og innsats og fører ofte til frustrasjoner. Slik kan lesing bli lite lystbetont. En unøyaktig leser kvier seg for å lese og får som regel langt mindre lesetrening enn en nøyaktig leser. Øvelse gjør som kjent mester. Med mindre øvelse kommer en unøyaktig leser inn i en ond sirkel som gjør at hun ikke får tilstrekkelig trening til å komme videre. Slik blir hun akterutseilt i forhold til gode lesere og i forhold til de kravene som blir stilt på det klassetrinnet eleven befinner seg på.

Er en elev en unøyaktig leser, hjelper det lite at teksten i seg selv er spennende og motiverende. Da vil den tekniske siden av lesingen kreve så mye energi og overskudd at hun vanskelig finner fram til det spennende innholdet.

En av de viktigste oppgavene i skolen er å sørge for at elevene lærer å lese og at de opparbeider god leseflyt. Med god leseflyt opplever elevene at lesing blir et hensiktsmessig redskap i det å tilegne seg informasjon, kunnskaper og opplevelser. Alle medier som er basert på tekst, ligger åpne for dem og er enkle å bruke. Dette er spesielt viktig i dagens skole, som mer og mer går i retning av å bruke pedagogiske metoder der elevene lærer å løse oppgaver ved å søke informasjon i ulike medier – og der lærerens rolle blir mer som veileder enn som formidler.

Forhold det er viktig å ta hensyn til for å oppnå god leseflyt

1. Tid

Vi må bruke god tid på leseopplæringen. Den må være en prioritert oppgave i skolen og andre oppgaver må ikke fortrenge denne.

2. Fonologisk lesing

Språket vårt er basert på sammenheng mellom språklyder og bokstaver. En må sikre at alle elevene forstår og behersker dette prinsippet og at elevene får grundig og systematisk trening i lydering både i skriving og lesing i begynneropplæringen. Hver gang elevene møter et nytt og ukjent ord, er de avhengig av en god lyderingsteknikk for å lese det nye ordet på en nøyaktig måte.

3. Ortografisk lesing

Samtidig med at vi begynner å lydere, begynner vi å lese ord og orddeler som enheter. Det vil si at etter hvert som vi har lydert oss nøyaktig gjennom et ord noen ganger, vil vi huske ordet som en enhet, og vi vil lese ordet direkte uten å lydere oss gjennom det neste gang vi leser det. Vi sier at vi får representasjoner av ordene i hukommelsen vår. Disse representasjonene hjelper oss til å gjenkjenne ordene når vi møter dem i tekst. De hjelper oss også til å vite hvordan ordene skal skrives. Dette er selvsagt en uvurderlig hjelp når vi skal skrive ikke lydrette ord. Vi husker hvordan ordenheten er skrevet.

Det er imidlertid svært viktig at representasjonene av ordenhetene er dannet på grunnlag av nøyaktig lydering de første gangene vi leser dem. Hvis vi lyderer unøyaktig eller "gjetteleser" de første gangene vi leser et ord, blir representasjonen av ordet i hukommelsen vår upresis. Den blir da til liten hjelp neste gang vi leser ordet. Da vil ordet og representasjonen av det ikke stemme helt overens – de vil ikke "overlappe" hverandre, og vi må bruke mye unødvendig energi og tid på å finne fram til hvilket ord vi egentlig skulle ha tak i.

En god, nøyaktig leser får raskt gode og presise representasjoner av de ordene som forekommer oftest i tekster. Da vil ordet og representasjonen av ordet i hukommelsen passe sammen som nøkkel i nøkkelhull. Leseren kan dermed raskt og effektivt "låse opp" ordets mening.

Slike representasjoner dannes også på grunnlag av andre enheter enn ord. De kan dannes på grunnlag av deler av ord som ofte går igjen i skriftspråket. Det kan være for- og etterstavelser til ord, slik som an-, be-, ge-, -else, -ing, -het. Det kan være grammatiske endelser som vi bruker når vi bøyer substantiver, verb og adjektiver. Det kan være ofte forekommende stavelser, som dem vi finner i rim i ord slik som –opp (kopp, topp) og -us (mus, hus).

Elevene må få leseopplæring på tekst som gir dem mulighet til å bygge opp gode representasjoner av ord og orddeler som de har bruk for i videre lesing. Det vil si at de må få leseerfaring på ord som ofte er i bruk og som er vanlige i barns dagligtale. I dette arbeidet må man være systematisk og ikke gå for fort fram. Man bør arbeide systematisk med innlæring av høyfrekvente ord, grammatiske kjennetegn i ordene og høyfrekvente orddeler.

4. Tekstenes vanskegrad

Som i all annen læring, må man gå skritt for skritt. Det at elevene har lært å lydere seg gjennom en tekst, betyr **ikke** at de er fullbefarne lesere. De har fortsatt en lang vei å gå for å opparbeide seg en god leseflyt.

Det er viktig at man ikke utsetter elevene for tekster som er for vanskelige for dem i denne fasen. Da vil de ikke ta seg tid til nøyaktig lesing, og de vil lett begynne å gjettelese og opparbeide unøyaktige representasjoner av ordene/orddelene. Elevene får best lesetrening når de leser tekst der de kan lese 80–90% av ordene i teksten ubesværet. Da får de overskudd til å konsentrere seg om de få ordene som er vanskelige, og det blir overkommelig å lese teksten på en nøyaktig måte.

Det at teksten er overkommelig å lese, gjør at elevene føler at de mestrer lesingen. Det er en viktig motivasjonsfaktor slik at de får lyst og mot til å gå på videre lesing. De opplever at de faktisk kan hente informasjon og opplevelser fra teksten de leser, og de forstår hensikten med lesing.

Det hjelper ikke at innholdet i tekstene er aldri så underholdende og motiverende dersom leseflyten er for dårlig. Da tar den tekniske lesingen altfor mye energi og overskudd slik at elevene strever med å komme fram til meningen, og lesingen blir "meningsløs".

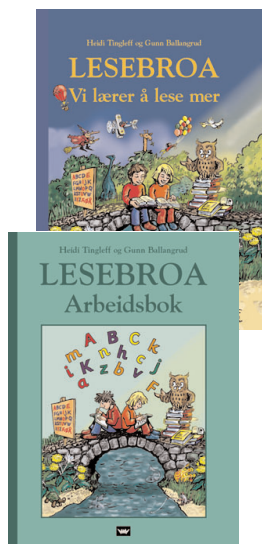
5. Repetisjon

Ord som skal læres, må leses mange ganger. Derfor bør nye ord helst forkomme flere ganger i teksten. Det holder ikke at elevene leser teksten bare en gang. Man har lenge tenkt at det er mengden av lest tekst det kommer an på for at elevene skal få god leseflyt. Det er imidlertid en sannhet med modifikasjoner. For å få god leseflyt er det også viktig at elevene leser den samme teksten om igjen flere ganger. De trenger å øve på de nye ordene slik at de blir sikre på dem og får en presis representasjon av dem i hukommelsen. Slik får de mulighet til å lese ordene nøyaktig neste gang de møter dem, og kan ta utfordringen i å lese stadig vanskeligere tekst.

Lesetekstene må altså leses gjennom flere ganger. Erfaring viser at en del av de elevene som trenger hjelp og støtte i leseutviklingen, får lite hjelp med lekselesing hjemme. Det er derfor viktig at læreren tar i bruk ulike metoder på skolen for å sikre at alle elevene får denne typen lesetrening.

6. Illustrasjoner

Det er lettere å lese en tekst nøyaktig dersom man er forberedt på hva den inneholder. Illustrasjoner kan være en god hjelp til å gi forforståelse av en tekst. Det er derfor spesielt viktig at det er mange illustrasjoner i begynnerlesertekster. Illustrasjonene må være klare og tydelige og rettet mot innholdet i tekstene. Hovedpoenget med illustrasjoner på dette nivået er at de hjelper leseren i forståelsen av innholdet av tekstene.

Om bruken av *Lesebroa* med arbeidsbok

Lesebroa består av en lesebok med tekster og en arbeidsbok med oppgaver som følger tekstene i leseboka. Boka presenterer språklige elementer som L97 legger opp til på 3. klassetrinn.

Lesebroa legger vekt på at elever som har knekket lesekoden, fortsatt trenger systematisk leseopplæring for å utvikle god leseflyt. Boka består av tekster som gir de aller fleste elevene på 3. klassetrinn leseerfaring der de mestrer det meste av teksten. Tekstene har en vanskegrad som gir økt leseflyt og god innholdsforståelse.

Tekstutvalget

I L97 står det at elevene skal " ... lese nyare litteratur av norske, samiske og nordiske barnebokforfattarar og av barnebokforfattarar frå andre land, møte eldre litteratur som folkeeventyr og fablar." Men denne typen litteratur er i det store og hele skrevet i et språk som er for vanskelig å lese for begynnerlesere. Det er derfor lite litteratur av denne typen som egner i en begynnerleserbok. *Lesebroa* har derfor lite av denne typen litteratur. Vi har valgt å prioritere tekster med en overkommelig vanskegrad. Men den litteraturen som er nevnt i L97, vil egne seg godt til presentasjon via høytlesing, og kan være tilleggslesing for gode lesere.

Leseboka presenterer skriftspråklige prinsipper som elevene må beherske i nøyaktig lesing, og arbeidsboka følger opp disse skriftspråklige prinsippene slik at elevene blir enda mer bevisst på dem og får trening i å bruke dem. Dette er prinsipper som alle elevene vil ha nytte av å gjennomgå. På dette trinnet er det mange elever som allerede er gode lesere. De kan i tillegg til leseboka lese annen litteratur – gjerne av de forfatterne og av den typen som er nevnt i L97.

Uglesidene

Ugly Bubo er en gjennomgangsfigur i leseboka. Hun viser fram de skriftspråklige prinsippene som blir presentert i boka. Når Bubo har vist fram et skriftspråklig prinsipp på siden sin, vil de tekstene som kommer etterpå, bestå av mange ord som følger dette prinsippet. Når Bubo f.eks. viser at kort å-lyd ofte skrives med o, vil de følgende tekstene inneholde mange ord der kort å-lyd skrives med o. Dette følges også opp i arbeidsoppgavene til tekstene.

Bubo viser at

- vi har et alfabet som består av vokaler og konsonanter, og at to og to vokaler kan lage diftonger
- noen ord sies helt annerledes enn de skrives
- å-lyden kan skrives som o
- o-lyden kan skrives som u
- æ-lyden kan skrives som e

- v-lyden kan skrives som hv
- skj-lyden kan skrives på forskjellige måter
- kj-lyden kan skrives på forskjellige måter
- j-lyden kan skrives på forskjellige måter
- vokaler blir korte når de følges av to like konsonanter

Det viktigste med å presentere disse prinsippene er at elevene skal gjenkjenne dem når de møter dem i tekst som de leser. Elevene vil bruke disse prinsippene i ulik grad i rettskrivingen. For dem som er kommet langt i å tilegne seg skriftspråket, vil bevisstgjøringen av skriftspråklige prinsipper på uglesidene være en god støtte i rettskrivingen. For andre vil det være nødvendig med flere runder før rettskrivingen sitter.

Det presenteres imidlertid noen høyfrekvente ord som følger det aktuelle språklige prinsippet på mange av uglesidene. Dette er ord som bør trenes slik at eleven lærer seg hvordan de staves. En metode for slik innlæring er grundig beskrevet i lærerveiledning for *Leseboka. Vi lærer å lese*, leseboka for 2. klasse.

Det er opphopning av eksempler på de ulike skriftspråklige prinsippene i de tekstene som følger Bubos presentasjon og i arbeidsoppgavene som følger disse tekstene. Når de ulike skriftspråklige prinsippene er gjennomgått, bør man holde dem ved like. Det kan gjøres ved at man stadig leter etter ord som representerer skriftspråklige prinsipper som er gjennomgått, i de tekstene elevene leser.

Et par eksempler:

Er det sammensatte ord i denne teksten?

Kan vi finne ord som har å-lyd i seg, men skrives med o? osv.

Det er også presentert rekker av rimord på mange av uglesidene.

Dette er gjort for å rette oppmerksomheten mot rimprinsippet i språket vårt.

Mange ord har samme rimdel. Bevissthet om dette prinsippet kan gjøre det enklere for elevene å lese presist.

Arbeid med ordklasser og setninger

I L97 står det at "I opplæringa skal elevane byrje å arbeide med ulike typar hovudsetningar og teiknsetjing, mellom anna punktum, ropeteikn, spørjeteikn, arbeide med ordklassar og den funksjonen dei har i språket."

I arbeidsboka er det mange oppgaver som fokuserer på ordklasser og setninger. Vi har ikke brukt de latinske betegnelsene på ordklassene. Vi har heller valgt å bruke norske betegnelser som angir hva slags betydning de ulike ordklassene har. Det er viktig at læreren sørger for at elevene får med seg denne betydningen når det arbeides med ordklassene.

Substantiv

Substantiv kalles ting-ord.

I tillegg til å legge vekt på at elevene skal identifisere ting-ord må læreren arbeide med at elevene skal bli bevisst at ting-ord kan være en eller flere og at de kan være bestemte eller ubestemte. Det må arbeides med at elevene skal kunne gjenkjenne de delene i skrevne ting-ord som gir oss informasjon om antall og bestemthet.

Verb

Verb kalles gjøre-ord.

Elevene skal lære å identifisere gjøre-ord. I tillegg skal de forstå prinsippet om at gjøre-ord har noe med tid å gjøre. Gjøre-ord kan uttrykke at noe skjer nå eller skjedde i går. Elevene skal lære at dette kan vi se ut fra hvordan gjøre-ordene er skrevet.

Adjektiv

Adjektiv kalles hvordan-ord fordi de beskriver andre ord.

Elevene skal lære å identifisere hvordan-ord. De skal også forstå at hvordan-ord kan uttrykke grad av beskrivelse, og de skal gjenkjenne de delene av det skrevne ordet som uttrykker graden av beskrivelse.

Om arbeidet med grammatikk

For at arbeidet med grammatikk skal ha noen mening for elevene, må de forstå hvilken funksjon de ulike grammatiske endelsene har i ordene. Målet med dette arbeidet må være at elevene skal bli bevisst hvilken virkning de grammatiske endelsene har på ordenes betydning . Videre skal de kunne gjenkjenne de grammatiske endelsene som deler av ordene når de leser. Denne typen bevisstgjøring bør foregå som undring og drøfting i klassen og ikke bare knyttes til arbeidsoppgavene i arbeidsboka.

Et par eksempler:

Hva er det i ordene "stoler" og "bordene" som gjør at vi vet at det er flere av dem?

Det ene ender på -er og det andre på -ene. Hva betyr det?

Hva forteller -er i slutten av hopper og løper oss om når dette skjer?

I mange klasser er det elever som har et annet morsmål enn norsk. Snakk om hvordan de grammatiske funksjonene blir uttrykt på disse språkene. En metode for bevisstgjøring av grammatiske endelser og deres betydning for ordene er beskrevet i lærerveiledningen til *Leseboka. Vi lærer å lese*, leseboka for 2. klasse.

Etter hvert som de ulike grammatiske funksjonene er gjennomgått, bør de holdes ved like ved at klassen tar tak i dem og drøfter dem i tilknytning til tekster som elevene leser.

Setninger

I arbeidsboka er det mange oppgaver som dreier seg om bevisstgjøring av setningsstruktur og tegnsetting. Elevene skal også bli klar over forskjellen på en fortellende setning og en spørresetning. Også her er det naturlig å bruke tekster i boka for å vise hvordan setninger er bygget opp fra stor bokstav til punktum. Her er det også naturlig å vise hvilken funksjon spørsmålstegn har.

Tekstskaping

I arbeidsboka er det flere oppgaver der elevene skal skrive fortellinger. Det er imidlertid viktig at elevene får langt mer tekstskapingserfaring enn det man kan få inn i en arbeidsbok. Læreren bør derfor legge til rette for størst mulig grad av tekstskaping i forbindelse med temaer som klassen arbeider med. Hvor mye man skal fokusere på rettskriving må tilpasses hver enkelt elevs nivå. For de fleste vil hovedvekten ligge på fortellergleden på dette klassetrinnet. Man bør imidlertid arbeide mye med inndeling i setninger og fokusere på skilletegn mellom setninger og stor bokstav i begynnelsen av setninger.

Kommentarer til de enkelte kapitlene i leseboka og arbeidsboka

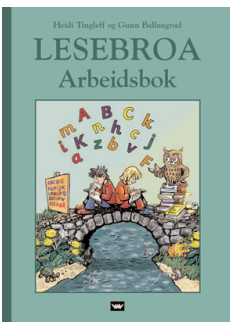

Leseboka

En bør velge arbeidsmåter som legger opp til repetert lesing

For de elevene som er tidlig i leseinnlæringsprosessen, er repetert lesing særlig viktig. Det vil si at de leser den samme teksten flere ganger (tre til fire ganger, eller til de kan lese den flytende). Slik vil de oppleve å kjenne igjen ord og endelser, de opplever flyt i lesingen og de oppnår leseforståelse. Ikke gi lengre leselekse enn at det er overkommelig for elevene å lese den flere ganger. Dette gjelder både gode og mindre gode lesere.

Gode lesere trenger selvfølgelig andre tekster i tillegg til leseboktekstene.

Arbeidsboka

Noen av oppgavene i arbeidsboka kan kreve mer plass enn det er praktisk å sette av i et slikt hefte. Derfor bør elevene ha en **egen skrivebok** til friskrivning.

Forklar elevene at de må bruke denne skriveboka når **blyantsymbolet** vises ved en oppgave.

I tillegg til oppgavene i arbeidsboka bør en legge opp til friskrivning minst en gang i uka. Velg emner der alle kan ha noe å skrive om.

Ikke legg for mye vekt på rettskriving. Her er skrivegleden viktig! I den grad man fokuserer på rettskrivning bør man konsentrere seg om at lydrette ord skrives riktig. Videre bør man fokusere på ortografiske prinsipper som en har arbeidet med og lydstridige ord som er innøvd som helord. Når det gjelder rettskrivning, er det viktig å stille krav til elevene ut fra den enkeltes nivå og muligheter.

På dette nivået er det viktig å arbeide med å bevisstgjøre elevene på hva setninger er og hvordan setninger begynner og slutter.

1. ugleside – side 3 i leseboka

Alfabetet, konsonanter, vokaler og diftonger

Her presenterer Bubo seg og ser på hva elevene arbeider med i klasserommet.

Denne første delen av leseboka består av mange korte rim og vers, samt en lang fortelling.

Bokstavregla har enkle rim. Se på rimene og bevisstgjør på hva det er som skaper rim. Se at begynnelsen er forskjellig, men at rimdelen er den samme i de to rimordene. Slike rimdeler er viktige i norsk, fordi mange av dem forekommer ofte, og det at vi gjenkjenner dem som enheter, gjør det enklere å lese.

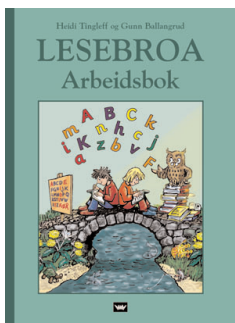
Med **bokstavversene** til André Bjerke og Halfdan Rasmussen er tanken å fokusere på forskjellen mellom **vokal** og **konsonant**: Hos vokaler er **lyd** og **bokstavnavn** det samme, hos konsonanter er de forskjellige. Konsonanter "får med en vokal i bokstavnavnet sitt".

Det kan være greit å lære alle vokalene på rams.

Bruk betegnelsene "vokal" og "konsonant" slik at det blir naturlige begreper for elevene.

På side 9 møter elevene rim med diftonger. Finn flere ord som har diftonger.

Prøv å lage flere slike rim sammen.

Arbeidsboka (oppgave 1–18)

Oppgave 1

Her bruker elevene rimene fra leseboka, eller de finner på egne rimord.

Oppgave 2–5

Dette er oppgaver til repetisjon av bokstavene.

Oppgave 3 og 4 egner seg godt som gruppearbeid.

Oppgave 4 er en oppgavetype som er fin å bruke også seinere når en fokuserer på ulike typer ord (f.eks. ting-ord, gjøre-ord, hvordan-ord).

Oppgave 6

Her fokuseres det på at ord har en form side og en innholdsside. Et konkret tog er langt, men ordet for det er kort.

Lag flere korte og lange ord sammen.

Oppgave 7, 8, 9, 11 og 12

Dette er øvelser i å identifisere vokaler og konsonanter. Legg vekt på at elevene skal høre at vokaler bærer trykket i de trykkstereke stavelsene i ordene.

Oppgave 10

Oppgaven gir øvelse i å bruke diftonger. Lag gjerne egne rim / setninger med diftong-ord. Navnene i oppgaven er: Heidi, Geir, Audun og Øystein.

Oppgave 13

Bruk sanger og regler for å repetere alfabetet slik at elevene lærer det.

Oppgave 14–16

Dette er øvelser for å lære alfabetisk rekkefølge. Slike oppgaver kan elevene lage flere av til hverandre.

Oppgave 17

Her er fokuset på synonymer (ord med samme betydning) og antonymer (ord med motsatt betydning). Finn flere slike sammen.

Oppgave 18

Her settes fokuset på ord som høres like ut, men har forskjellig betydning (homonymer). Alt etter nivå kan elevene tegne eller fortelle skriftlig hva ordene kan bety.

2. ugleside – side 18 i leseboka

Lydstridige småord: jeg, meg, deg, seg

Nå bør elevene kunne skrive disse ordene riktig.

Øv med ordkort (flashcards) etter denne malen:

- Elevene ser på ordkortet og leser ordet slik som det sies, f.eks. /jæi/.
- Si sammen: /jæi/ skrives /jeg/.
- Elevene lukker øynene og "ser" ordet for seg.
- Så ser de på kortet igjen for å sjekke om det de "så" var riktig.
- Elevene skriver ordet.
- Til slutt sjekker de mot ordkortet om ordet ble riktig skrevet.

Repetér også de andre helordene fra andreklasseboka etter hvert.

Slike øvelser i å gjenkjenne høyfrekvente ord bør legges inn som en fast øvelse et par ganger i uka.

Arbeidsboka (oppgave 19–31)

Oppgave 19

Her er det lurt med en idémyldring i klassen etter at dere har lest diktene. Noter på tavla. Lag et felles dikt og/eller egne dikt.

Oppgave 20

I tillegg til å være en øvelse i å bruke "jeg" og "deg" er dette en fin klasseaktivitet der en legger vekt på finne noe hyggelig å si om klassekameratene, også om dem en ikke kjenner så godt.

Dette kan gjerne være begynnelsen på en "hyggelig hilsen"-runde, der hver elev får tegne seg selv på ark som henges opp i klasserommet. Etter hvert limes meldingene opp under selvportrettet. Til slutt har alle fått en hilsen fra hver og en i klassen.

Oppgave 27

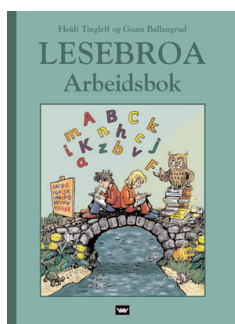
Det er viktig å inspirere til tekstsaking i begynnerundervisningen.

Etter at dere har lest fortellingen om hekse Mini, kan det være moro å skrive egne heksefortellinger. La elevene "idémyldre" omkring emnet. Hva vet de om hekser? Har de hørt andre fortellinger/eventyr der hekser forekommer? Hvordan kan ei heks se ut? Hva kan ei heks finne på?

Skriv stikkord eller lag tankekart på tavla. (Se side 54 i arbeidsboka som viser tankekart for bjørnunge og løve.)

Oppgave 29

Dette er en øvelse i å forstå hva en setning er, og i å huske at setninger begynner med stor bokstav og slutter med punktum. Mange elever har problemer med dette når de skaper egne tekster, ikke bare med tegnsetting, men med å forstå at en setning skal gi mening. Tankene går ofte fortere enn blyanten, og det er ikke alltid så lett å forstå at andre ikke vet hva som har foregått inni ens eget hode. La eleven lese teksten sin for deg, eller les høyt sammen med eleven. Funder sammen med eleven over hva som må til for å gjøre teksten forståelig. Vis innlevelse og forståelse!

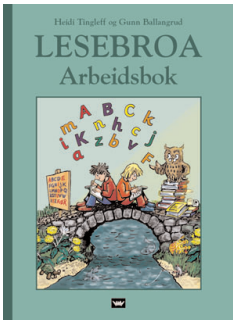
3. ugleside – side 30 i leseboka

Å-lyden skrevet som o

Ordene i det grønne feltet bør trenes som helord. Lag **ordkort** og bruk dem jevnlig som **flash-cards**.

Les rimene og se at slutten er den samme for alle ordene i en rad. Det er en kjennetegnelse for disse enhetene, gjør det enklere å lese slike ord.

Bruk god tid på tekstene og gå på jakt etter ord som har å-lyd skrevet med o. Dette gir repetert lesing i tillegg til trening av å-lyd med o.

Arbeidsboka (oppgave 32–44)

Oppgave 32

Arbeid sammen muntlig først. Det er lov å få ideer av hverandre.

Mange barn har stor glede av rimaktiviteter og det å lage smådikt. Det kan gjerne være tøyserim.

Oppgave 33

Snakk sammen om hva bildene forestiller. Lytt etter hvilke som rimer på henholdsvis **kopp** og **sokk**.

Kopp – *topp* – *kropp* – *sopp* – *hopp*

Sokk – *stokk* – *kokk* – *lokk*

Oppgave 38

Illustrerte ord som skal settes inn i setningene:

votter, sokker, dokka, potte, klokka, boller, topp, foss

Oppgave 39

Når en arbeider med oppgaver der en skal gå på jakt etter bestemte fenomener i en tekst, får en dobbel gevinst. I tillegg til å lære noe om det spesielle fenomenet må en lese teksten nøye flere ganger, jf. prinsippet om "repetert lesing".

Her innføres begrepet "ting-ord". Et slikt begrep er mer konkret enn "substantiv" og vil bedre gi mening til hva ordklassen innebærer på dette nivået.

Oppgave 44

Samtal i klassen og lag tankekart på tavla før elevene skriver fortellingen til "Trollet på Karl Johan". Det kan gi idéer og struktur til fortellingen.

4. ugleside – side 40 i leseboka

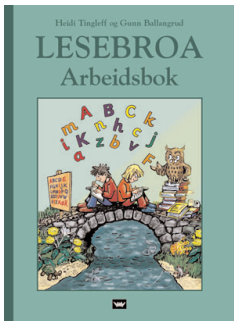
Æ-lyden skrevet som e

Lag ordkort med ordene i det grønne feltet og øv dem inn som helord.

Enkelte av ordene i versene på side 40 og 41 kan trenge forklaring.

Fortellingen om Miks og Maks gir fin anledning til å arbeide med ord og uttrykk av typen "heldiggris" og "å ha bein i nesa", det vil si ord og uttrykk brukt i overført betydning. Her kan det være naturlig å snakke om ordtak og å drøfte hva man faktisk sier og det man egentlig mener. (Eksempel: Hva innebærer det å ha "sommerfugler i magen"?)

Vet elevene om andre slike uttrykk?

Arbeidsboka (oppgave 45–56)

Oppgave 46

Dette er ord som ikke er blant de mest høyfrekvente, så denne oppgaven egner seg best til å gjøre sammen i klassen.

Oppgave 47

Her bør dere arbeide muntlig sammen først, både for å gi hverandre ideer og for å bevisstgjøre på hva setninger er. Legg ekstra vekt på betydningen av **hver** for å skille det fra **vær**.

Oppgave 48, side 35

Her er det dessverre blitt en feil i nummereringen av oppgavene, slik at det er *to* oppgave nummer 48.

Hva gjør elevene hver dag? Gi hverandre ideer!

Oppgave 48, side 36

De illustrerte ordene som skal settes inn i setninger her, er:
kjerre, stjerna, gjerde, hjerter, herren, erter

Oppgave 49

Her introduseres begrepet "gjøre-ord", som vi har valgt å bruke i stedet for "verb.

Som en ekstra øvelse her kan det passe å la elevene mime aktiviteter. Klassen gjetter hva ordet skal være (f.eks. bake, male, lese).

Oppgave 50

Dette er en fin oppgave til samarbeid i par eller små grupper.

Oppgave 51

Lag gjerne tankekart sammen før elevene går i gang med å skrive.

Oppgave 52

Denne oppgaven krever repetert lesing og bevisst lytting etter et bestemt språklig fenomen.

Oppgave 53

La elevene lese det de har skrevet for hverandre. Øv på å gi respons. (Hva likte du, hva ville du gjerne høre mere om, kan noen bli inspirert til å skrive en lengre historie i skriveboka si?)

Oppgave 54

Her er en annen type oppgave for å identifisere setninger. Vis at det ikke gir mening å sette punktum midt i en ytring. En setning er en rekke ord satt sammen slik at de gir mening.

Oppgave 55

Oppfordre elevene til å gi hverandre ideer og respons.

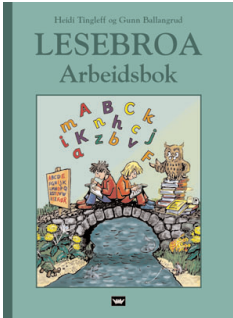
5. ugleside – side 54 i leseboka

O-lyden skrevet som u

Arbeidsboka (oppgave 57–65)

Oppgave 57

Arbeid sammen i klassen med å finne rimord før elevene skriver i arbeidsboka.

Oppgave 58

Her vil elevene lett foreslå uttrykk i stedet for setninger (feks.: en dum mann, ei tung kasse). Bruk anledningen til å bevisstgjøre på hva som må til for at det skal bli setninger.

Oppgave 59

Det kommer flere oppgaver med sammensatte ord seinere i boka. La elevene gå sammen i grupper og finne så mange ord de kan med "bukse". Gjør det samme med f.eks. "bil", "butikk" og "mat".

Oppgave 60

Her skal eleven finne ord som har o-lyd i seg men som skrives med u.

Oppgave 61

De illustrerte ordene som skal settes inn, er:

pungen, nummer, skuffen, tunge, krukka, bukken, skum, bukse

Oppgave 62

Vi arbeider videre med ting-ord/substantiv og ser på hva som skjer når vi snakker om **bestemte** ting.

Det er nyttig å kjenne igjen slike grammatiske endelser som enheter, og de forteller noe om meningen i det vi leser. Unøyaktige lesere gjetter ofte ved slike endelser og får problemer med leseflyt og innholdsforståelse.

6. ugleside – side 62 i leseboka

Sammensatte ord

Bruk god tid til å fundere over dette fenomenet.

Finn sammensatte ord i klasserommet, i skolegården osv., og finn ut hvilke ord det sammensatte ordet består av.

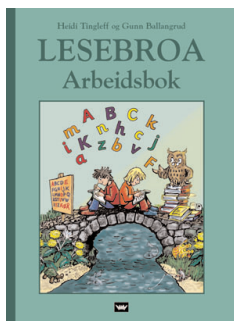
Noen ord kan bytte plass og danne et helt nytt ord, f.eks. sporhund – hundespor. Kan dere finne flere slike?

Prøv å lage ordkjeder:

Lærer begynner med f.eks. det sammensatte ordet **fuglemat**. Nestemann finner et ord som begynner med *mat*, f.eks. **matboks**, neste ord kan bli **boksehansker**. (Oppgave 71 i arbeidsboka er en slik oppgave.)

I dette kapittelet fokuseres det også på **bøying av substantiv**.

I eventyret om Gullhår og de tre bjørnene forekommer noen substantiv systematisk i bestemt og ubestemt form entall og flertall. Legg merke til hvilke grammatiske endelser ordene får, og diskuter hva de grammatiske endelsene forteller oss.

Arbeidsboka (oppgave 66–78)

Oppgave 66

Kan elevene finne andre typer sko enn de som er nevnt i teksten?

Oppgave 67–71

Det bør arbeides grundig med disse oppgavene i klassen før elevene skal løse dem i arbeidsboka.

Pass på at sammensatte ord skrives som ett ord. Det er en økende tendens i norsk til å dele opp sammensatte ord. Vis at dette kan gjøre noe med betydningen, f.eks. trehus – tre hus.

Oppgave 73

Se på og diskuter hvordan ting-ordene forandrer seg. Fokuser på de grammatiske endelsene og vis at de gjør noe med meningsinnholdet i ordene.

Oppgave 74

Her fokuseres det på flertallsendelser, både i ubestemt og bestemt form. Vis at det har betydning for meningsinnholdet hvilken endelse vi bruker.

Oppgave 75–76

Her innføres begrepet "**hvordan-ord**" som kan være nyttig å bruke foreløpig i stedet for "adjektiv".

Sammen kan klassen øve på å gjøre setninger og små tekster lengre og mer innholdsrike ved å bruke adjektiv:

Trollet hadde ei bok.

Det **store** trollet hadde ei **rar** bok.

Det **store, stygge** trollet hadde ei **rar, mystisk** bok.

Adjektivfortellinger pleier å være populære og tydeliggjør hva slike "hvordan-ord" er. Lærer skriver en fortelling der alle navn i klassen, og gjerne andre substantiv, forekommer, med åpen plass foran navnene. Så foreslår elevene adjektiv, og lærer fyller dem inn i fortellingen som så leses høyt.

Nå kjenner elevene tre ordklasser: **ting-ord, gjøre-ord og hvordan-ord**. For å øve på disse, og på hvordan de brukes, kan du bruke denne leken i klassen:

Alle får utdelt fire lapper. På disse lappene skal elevene skrive sitt eget navn, et ting-ord, et gjøre-ord og et hvordan-ord. Lappene legges i esker merket med kategori.

Så skrives f.eks. denne setningen på tavla:

_____ **er ganske** _____. **Hun bruker** _____ **når hun** _____.
egennavn *adjektiv* *fellesnavn* *verb*

Elevene trekker lapper og fyller inn. Setningene leses høyt. Det kan f.eks. bli slik:

Kari er ganske **rutete**. Hun bruker **ei flaske** når hun **sykler**.

Det går også an å bruke malen fra oppgave 4 på side 5 i arbeidsboka som øvelse i å finne ord fra ulike ordklasser.

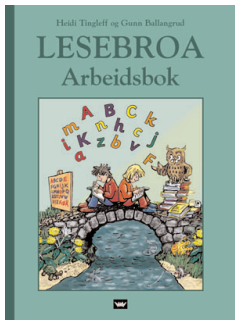

7. ugleside – side 76 i leseboka

Forskjellen mellom kj-lyd og skj-lyd

Kj-lyden ser mange steder ut til å forsvinne i talespråket, og mange barn har liten bevissthet om at dette er to forskjellige lyder. Uansett utvikling vil forskjellen fortsatt forekomme i skriftlig norsk, og vi må lære hvordan disse lydene representeres i skriftlig norsk. Dessuten er lydene ordskillende i mange norske ord.

Vi anbefaler å bruke lydplansjene fra 2. klasse, der kj og skj har sine egne plansjer. Her finnes svært mange ord med disse lydene illustrert. Det er motiverende å gå på jakt etter ord i bildene, og det er et fint utgangspunkt for å trene på de forskjellige skrivemåtene.

Arbeidsboka (oppgave 79–92)

Oppgave 79

Oppgaven bør gjøres muntlig i samlet klasse før elevene skriver egne vers. Bruk god tid på lyttetrening slik at elevene blir sikre på å skille disse lydene.

Oppgave 81

Om en ikke har laget ordkort med alle ordene fra det grønne feltet på uglesiden, bør en i hvert fall lage kort med **sjelden** og **kanskje** og øve inn disse som helord.

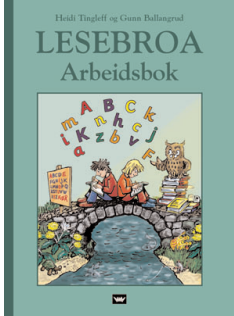

8. ugleside – side 85 i leseboka

J-lyden skrevet som j, gj, g, hj

Ordene i grønt felt trenes med ordkort.

Arbeidsboka (oppgave 93–104)

Oppgave 96 og 98

Dette er øvelser med **homonymer**: ord som lyder likt, men har ulik betydning.

Disse oppgavene bør en arbeide med muntlig før elevene skal løse dem i arbeidsboka.

Oppgave 99

Ny øvelse med substantiv/ting-ord.

Studer ordene igjen og se hva endelsene gjør med betydningen av ordene.

Elevene har begynt å lære litt engelsk nå. Sammenlign gjerne fenomenene *bestemthet* og *tall* i norsk og engelsk. La elevene gruble litt over dette. På norsk viser vi at det er flere ved å sette til -er. På engelsk lager vi flertall ved å sette til -s. På norsk legger vi til endelser for å vise at vi snakker om en bestemt ting / bestemte ting. På engelsk setter man "the" foran ting-ordene for å vise dette.

Kanskje klassen har elever med andre morsmål. Da er det naturlig å diskutere hvordan dette uttrykkes i deres språk.

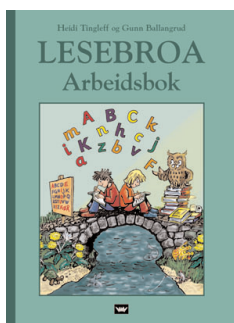
9. ugleside – side 95 i leseboka

V-lyden skrevet med hv

Spørreordene øves inn som helord. Bruk tekstene aktivt til å gå på jakt etter disse ordene.

Hvor mange ganger finner du ordet "hvem" i fortellingen om den vesle høna?
Hvilke spørreord finner du i fortellingen om Jesper?

Les teksten sammen og individuelt, snakk om den og ta vare på gleden ved å høre og lese historiene, men bruk også tekstene aktivt videre. Slik legger du til rette for repetert lesing, som gir elevene bedre leseflyt.

Arbeidsboka (oppgave 105–112)

Oppgave 105

Denne oppgaven egner seg godt til gruppearbeid. Oppmuntre elevene til å stille hverandre spørsmål ut fra bildene før de løser oppgaven i boka.

Oppgave 106

Her opptrer spørreordene som egennavn: Hvem, Hva, Hvor, Hvordan og Hvis.

Oppgave 107

Her ligger det til rette for repetert lesing med fokus på ordklasser. Hvert avsnitt må leses flere ganger for å finne flest mulig ord, samtidig som en skal sortere dem.

Bruk gjerne grubleoppgaven fra side 5 i arbeidsboka. Lag et lignende skjema, og la elevene finne gjøre-ord, ting-ord og hvordan-ord som begynner på utvalgte bokstaver.

Oppgave 108

Her kan elevene lage setninger med ordene fra oppgave 107, eller de finner på setninger med helt andre ord.

Oppgave 109

Her fokuseres det på rekkefølgen i handlingen.

Oppgave 110

Denne øvelsen er god som samarbeidsoppgave.

Oppgave 112

Her er det igjen viktig å fokusere på forskjellen mellom et uttrykk og en setning.

10. ugleside – side 105 i leseboka

Enkel og dobbel konsonant

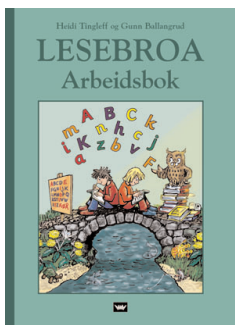
Her tar vi utgangspunkt i ord som bare skilles ved vokallengden. Bruk gjerne plansjen fra 2. klasse med minimale par der vokallengden er betydningsskillende, og let etter ordpar der bare vokallengden skiller ordene.

Se f.eks. på disse: tak - takk, bile – bille.

Bruk mye tid på å bevisstgjøre på hva som skjer med en vokal når den følges av to like konsonanter – at vokalen da uttales kort.

Sorter ordene fra ordparene og la elevene erfare at ordene med lang vokal bare har én konsonant etter den trykksterke vokalen.

Om du ønsker det, kan du bruke begrepene "sprett-ord" og "dra-ord".

Arbeidsboka (oppgave 113–123)

Oppgave 113

Drøft ordparene og se på hva som skjer når vokalen følges av to like konsonanter.

Oppgave 114

Drøft ordene i klassen og se hva som skjer når vi bruker feil ord. Noen ganger kan en setning gi mening likevel, men betydningen blir endret.

Oppgave 117 og 118

Lag ordkort med **skal** og **vil** og øv på dem. Diskuter betydningsendringen som skjer når de får dobbel konsonant.

Oppgave 121

Drøft i klassen hvordan ordene får motsatt betydning når vi setter **u** foran. Dere kan også snakke om at det er flere slike begynnelse i ord (prefikser) som går igjen i mange ord (f.eks. be-, for-, an-). Finn så mange ord dere klarer som begynner likt. Skriv dem på tavla slik at elevene kan se hva som er likt og hva som er forskjellig i ordene.

Mange ord slutter likt (suffikser) (f.eks. -het, -else, -lig). Finn så mange ord dere klarer som slutter likt.